

## CONTRIBUȚII DOCUMENTARE CU PRIVIRE LA CUNOAȘTEREA CHELTUIELILOR PENTRU TRUPELE DE OCUPAȚIE A BUCUREȘTILOR ÎN ANII 1848—1851

de MARGARETA SAVIN

Revoluția de la 1848 a constituit piatra de hotar între două epoci istorice și moment de afirmare a poporului nostru pe plan european. Pe tărîm economic, în agricultură și industrie, pe planul structurii sociale și în cultură a marcat începutul unei noi etape.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, arăta că „revoluția de la 1848 a zguduit din temelii vechile rînduiri feudale care frînau mersul înainte al societății românești. Cerințele obiective ale dezvoltării economico-sociale au determinat însă, în pofida tuturor opreliștilor străine, apariția tot mai pronunțată în secolul al XIX-lea a relațiilor de producție capitaliste în toate cele trei țări românești“.

Revoluția de la 1848 din Țara Românească a fost înfrîntă datorită intervenției militare a Imperiului otoman și a Rusiei țariste. În adevăr, la 13 septembrie 1848 au intrat în București oștirile otomane și scurt timp după aceea cele țariste. Reacțiunea română, în frunte cu marea boierime, n-a fost străină de această intervenție. Intervenția brutală a armatelor străine pe teritoriul Principatelor Dunărene însemna de fapt înfrîngerea militară a revoluției. Însă ideile revoluției au rămas vii în conștiința poporului încă mult timp.

Fruntașii revoluției, „proscriși și pribegi“, aflați departe de țară sau rămași în patrie, continuă sub diferite forme lupta pentru realizarea idealurilor de la 1848 : Unirea și independența națională.

Cea mai mare greutate ce apăsa asupra Țării Românești și Moldovei era ocupația militară străină și prezența comisarilor celor două puteri, care făceau cu neputință orice inițiativă, subordonînd toate măsurile de ocîrmuire intereselor armatelor de ocupație. Finanțele țării au fost adînc zdruncinate de cheltuielile ocupației turco-ruse. Ocupația țărilor române de către armatele intervenționiste are deci, în primul rînd, semnificații politice și economice.

În lucrarea de față ne vom referi la cîteva date privind încartiruirea armatelor otomane și țariste, pagubele aduse economiei și finanțelor municipalității orașului București, adică cheltuieli impuse de cazare și alimentare (1848—1851).

Armata turcă, infanterie și cavalerie, număra pentru orașul București și Giurgiu 7.000—8.000 persoane (nov. 1949)<sup>1</sup>, iar cea rusă în Principate între 16.000—20.000, sau chiar peste 20.000<sup>2</sup>. Aceste armate reprezentau o forță care strivea țara.

---

<sup>1</sup> N. Iorga, *Mărturia privitoare la viața și domnia lui Știrbei Vodă*, București, 1905, p. 69. Colonelul Lăcusteanu, în *Amintirile... sale*, p. 176, dă cifra de 5 000 turci. Această ultimă cifră se apropie de realitate. S. Neagu, în articolul *13 Septembrie în Dealul Spirii*, „Magazin istoric“, an. II, nr. 9, sept. 1968, p. 12—13, se pronunță pentru efectivul de 20 000. Vezi și C. Căzănișteanu, *Amintirea lui 13 Septembrie 1848*, „Rev. muzeelor“, n. V (1968), nr. 5.

<sup>2</sup> N. Iorga, *op. cit.*, p. 129, 149, 173.

Armata otomană ocupa cazarmile de la Curtea Arsă<sup>3</sup>, Dealul Spirii, Mihai-Vodă și Radu-Vodă. Pentru repararea lor, casa Sfatului Orășenesc eliberează arhitecților Orăscu și Villacrosse, în 1848, suma de 35.812 lei<sup>4</sup> și în 1849, 81.773 lei<sup>5</sup>. La această ultimă sumă putem îngloba și cifra de 18.050 lei dată pentru reparațiile încăperilor ocupate sau în curs de ocupare de către trupele otomane. Alte imobile, printre care Spitalul din casele Chiriac, cazarma din Hanul lui Constantin Vodă, Hanul Assan și de la Hanul Cucului, necesitau un fond de 24.844 lei, 20 parale<sup>6</sup>. În 1849 se execută din nou alte lucrări la Spitalul și cazarma de la Curtea Arsă<sup>7</sup>. Halim Pașa cerea în septembrie 1850 construirea unui grajd pentru 300 de cai lângă cazarma de la Malmaison<sup>8</sup>. Cam în aceeași vreme, se încheia contract pentru reparațiile de la Spitalul Oștirii otomane de la Sf. Spiridon<sup>9</sup>.

Oficialitățile otomane în frunte cu Fuad Efendi, Omer Pașa, Rifat Pașa, Hisit Pașa, Ahmed Efendi (consul otoman) locuiau în case boierești: casa Dinicu Golescu de pe Podul Mogoșoaiei<sup>10</sup>, încăperile de la Măgureanu<sup>11</sup>, casele Meitani. Lucrările de specialitate, mai vechi<sup>12</sup>, consemnează că Vistieria Țării Românești a cheltuit în perioada 15 septembrie 1849 — 31 octombrie 1850, 1.654.152 piaștri, 20 parale pentru închirieri de locuințe ocupate de notabilitățile și trupele otomane din București, reparări și construcții diferite, mobile și reparări de mobilă și obiecte de aceeași natură, iluminat, încălzit, pentru trăsuri în serviciul notabilităților și închirieri de trăsuri necesare la transportul rațiilor alimentare destinate trupelor etc. Cîteva detalii, cheltuieli în lei, furnizate de materialele de arhivă, pentru „facere de comodități la palatul lui Fuad Efendi, Omer Pașa, Ahmed Efendi“ (pentru mobile, iluminatie, transport, lucrători), ne fac să bănuim că ele sînt cu mult mai mari decît notam mai sus<sup>13</sup>.

Cît privește cheltuielile de cazare pentru trupele imperiale ruse din București, în perioada septembrie 1848 — 1 noiembrie 1850, sînt și ele destul de substanțiale<sup>14</sup>. Și de data aceasta, informațiile de arhivă ne relevă cifre semnificative<sup>15</sup>.

În București, în palatele protipendadei se organizau pentru ocupanți petreceri mondene, cu concursul material al Vistieriei. Astfel, iluminatia de la 6 decembrie 1848 a costat 11.112 lei și 43 parale<sup>16</sup>, balul din casele lui Alexandru Bellu de pe Podul Mogoșoaiei de la 30 august 1849, dat în cinstea generalului Liiders, 20 galbeni împărătești plus 39.077 lei și 28 parale<sup>17</sup>. Repararea unui candelabru deteriorat cu această ocazie a costat 346 lei și 20 parale!

<sup>3</sup> Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 118/1849, p. 71—79.

<sup>4</sup> Ibidem, dos. 4/1848, f. 2, 3, 5, 20, 70, 74; dos. 5/1848—1849, f. 33.

<sup>5</sup> Ibidem, dos. 4/1848, f. 29, 66, 86, 89; dos. 5/1848—49, f. 2, 7, 33, 46; dos. 118/1849, f. 93, 100, 110, 113.

<sup>6</sup> Ibidem, dos. 118/1849, f. 58, 61, 68. La fila 351—355 = deviz întocmit de arh. Villacrosse.

<sup>7</sup> Ibidem, dos. 118/1849, descrierea sumară la f. 132, 133, 133 v.

<sup>8</sup> Ibidem, dos. 118/1849, f. 380, 383.

<sup>9</sup> Ibidem, dos. 118/1849, f. 494.

<sup>10</sup> Ibidem, dos. 96/1848, f. 334, dos. 113/1848, f. 224.

<sup>11</sup> Ibidem, dos. 98/1848—1851, f. 423—424.

<sup>12</sup> N. Iorga, op. cit., p. 486.

<sup>13</sup> Date extrase din: Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 4/1848, f. 3, 27, 69, 120, 120v, 229; dos. 113/1848, f. 33; dos. 118/1849, f. 499; dos. 97/1848—1851, f. 50; dos. 98/1848—1851, f. 422, 425, 426; dos. 117/1848—1850, f. 385, 386; dos. 144/1851, f. 1, dau suma de 123 469 lei, 65 de parale.

<sup>14</sup> 626 301 piaștri, 72 parale — vezi N. Iorga, op. cit., p. 487.

<sup>15</sup> Pentru 4 luni și 22 zile s-au cheltuit 68 012 lei și 98 parale = Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 129/1849, f. 68, 70, 74, 75; dos. 130/1849, f. 5, 5v, 6, 6v, 20, 20v; dos. 12/1849, f. 1200—1207.

<sup>16</sup> Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 4/1848, f. 11; dos. 5/1848—49, f. 3, 17.

<sup>17</sup> Ibidem, dos. 93/1849, f. 15, 29, 56.

Autoritățile rusești<sup>18</sup>, generalii : Liiders — comandantul întregii armate de ocupație, Danilevski — comandantul brigăzii de husari, Komorn — comandantul regimentului Actirțchi de husari și alți ofițeri superiori erau adăpostiți în imobilele : Iancu Oteteleşeanu (terasa Oteteleşanu, pe locul ei azi Palatul Telefoanelor), Iancu Filipescu (Vulpache) de la Cîmpul Herăstrăului (Parcul Filipescu de mai târziu), Hagi Tudorache (din Ulița cu același nume, peste drum de biserica Bărăției)<sup>19</sup>. Restul trupei ruse era încartiruit la marginile orașului, în locuințe modeste. Mulți locuitori se adresează zilnic prin jalbe direct Departamentului din Lăuntru sau comisiei cvartirurilor pentru scutirea taxei de cvartir<sup>20</sup> pentru trupe ruse.

Încartiruirea celor două oștiri cădea în sarcina unei comisii special alcătuite. La rîndul ei, era ajutată și în același timp, verificată, de o alta, numită a clasificăției cvartirurilor. Ultima comisie catagrafia casele orașului, dînd detalii asupra numărului precis de chirași, stăpîni, slugi, camere pentru stăpîni și slugi, prăvălii, grajduri, cai, șopronane, trăsuri<sup>21</sup> etc., în vederea stabilirii îndatoririlor de cvartir. Jurnalul<sup>22</sup> de înființare din 6 iulie 1849 arăta componența ei : un boier (aga Fălcoianu), doi negustori (Bacaloglu și Xanto), două „fețe ostășești“, maiorii : Kdlazov și Femian Efendi, din partea celor două armate străine, rusești și turcești<sup>23</sup>. Deputații de „vopsele“ erau obligați să dea tot concursul<sup>24</sup>, Sfatul Orășenesc și Vornicia întocmeau liste de deputații tuturor „vopselelor“ (cinci „vopsele“, 60 deputați)<sup>25</sup>. Date fiind pretențiile mereu crescînde, materiale și de locuit, din partea celor două armate și neputința Departamentului din Lăuntru de a face față situației, în anul 1850, la 10 ianuarie, „toate casele din capitală, fără osebire cîte se vor fi aflătuitoare“, prăvăliile și hanurile (art. I și II — Jurnalul Sfatului Administrativ)<sup>26</sup> au fost supuse la plata anuală de cvartir. Taxele de cvartir se fixau pe clase. Taxa de cvartir se lega indisolubil de clasificăția locuinței. Prăvăliile și hanurile cuprindeau fiecare cîte patru clase. Se mai ținea socoteală și de gradul militar al ocupantului. Astfel, pentru o casă destinată unui general se plătea 1000 lei ; 600 pentru una de ștab ofițer ; 250 pentru una de ober-ofițer ; pentru soldați, erau patru clase<sup>27</sup>. Banii se strîngeau la începutul fiecărui trimestru, „după știința ce se va lua de la comisia cvartirurilor și în a ei răspundere“ (art. III). Se îndreptau apoi în casa Vistieriei, „unde vor sta cu osebă socoteală, fără a se putea întrebuița în nici o altă lucrare decît numai pã seama cvartirurilor din capitală“ (art. V).

Din socotelile comisiei de cvartir, din 1850, rezultau 855.350 lei, pe care populația orașului trebuia să-i plătească în scopul întreținerii armatelor de ocupație<sup>28</sup>.

<sup>18</sup> Radu Crutzescu, *Amintirile colonelului Lăcusteanu*, București, 1935, p. 176, 177, 182—83, 191 ; Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 124/1848, f. 3, 3v ; dos. 125/1848, f. 4, 4v.

<sup>19</sup> Vezi planul Yung (1856) ; Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 56/1848, f. 8 — se referă la repararea caldarimului spre Batiște, lucrare cerută de gen. Komorn, comandantul polcului de husari, care locuiește pe această uliță. Probabil că proprietățile Hagi Tudorachi făceau colț cu strada Batiște.

<sup>20</sup> Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 129/1850, f. 62, 140 ; dos. 140/1850, f. 3 ; dos. 105/1849, f. 1, 3, 4, 6 și următoarele ; vezi și întreg dosarul 138/1849.

<sup>21</sup> Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 109/1849, f. 604—804.

<sup>22</sup> Ibidem, dos. 104/1849, f. 1 — jurnalul Sfatului Administrativ Extraordinar.

<sup>23</sup> Ibidem, dos. 103/1849, f. 2, 6.

<sup>24</sup> Ibidem, dos. 105/1849, f. 2, — 28 iulie 1849, f. 4, august 1849.

<sup>25</sup> Ibidem, dos. 103/1849, f. 53, 57, 58.

<sup>26</sup> Ibidem, dos. 129/1850, f. 5—7 ; vezi „Bul. G. A.“, XIX, (1850), p. 40, 43.

<sup>27</sup> Ibidem, dos. 129/1850, f. 5—7.

<sup>28</sup> Ibidem, dos. 129/1850, f. 4.

Prin nota sftnicului de stat Kotzebue, adresată caimacamului Țării Românești, se preciza că „întreținerea armatelor împărătești va fi în sarcina celor două Principate după o dreaptă împărțire între dînsule”<sup>29</sup>. Fuad Efendi — din partea armatelor otomane — cerea și el caimacamului C. Cantacuzino luarea unor măsuri în vederea ieftinirii articolelor de primă necesitate<sup>30</sup>.

În acest scop se numește o comisie care a recomandat scăderea prețului pîinii. În ședințele Sfatului Orășenesc s-au hotărît, de acord cu corporațiile, noile prețuri pentru pîine și luminări. Comisia trebuia de asemenea „să cerceteze și să dovedească adevăratele pricini ce aduc proasta calitate, neajungerea și lipsa de gramuri a pîinii și să chibzuiască măsurile de îndreptare”<sup>31</sup>. În septembrie 1848 s-a hotărît că armata otomană să fie aprovizionată cu anumite cantități de alimente și produse. Lunar, consuma sute de mii kilograme<sup>32</sup>. Circulara Sfatului Orășenesc din 15 septembrie 1848 către cinovnicii de „vopsele” semnala că „s-au hotărît a da 10.000 de pîini pe fiecare zi oștirii otomane aflată în capitală”<sup>33</sup>. Pîinea se preda la magazia oștirii otomane, noaptea, îndată ce se scotea din cuptor<sup>34</sup>. Nu lipseau cererile exprese, zilnice, de zahăr, miere<sup>35</sup>. Fiecare corporație trebuia să furnizeze oștirii turcești — fie lunar, fie semestrial — săpun, ceară etc.<sup>36</sup>.

Sfatul Orășenesc răspundea prin membrii lui de calitatea produselor, pentru că erau obligați de la început „să ia în grabă toate măsurile ca toate articolele de întia trebuință să fie de cea mai bună calitate și la prețuri neasupritoare, căci hotărîrea Comisarului împărătesc de a pedepsi cu strășnicie pă cel abătut, este nestrămutată și la o asemenea întimplare nu vor găsi scăpare”<sup>37</sup>. Dacă, spre exemplu, calitatea pîinii nu era corespunzătoare, i se plătea respectivului brutar un preț derizoriu. Cazul lui Gheorghe Vasiliu, brutar din „vopseaua” galbenă, care „a scos proastă la calitate suma de 450 bucăți jimble, ce a fost însărcinat să dea pentru îndestularea oștirii otomane, i se va plăti un preț numai de para 12 ocua”<sup>38</sup>.

Adesea, corporațiile brutarilor, măcelarilor se plîng Sfatului Orășenesc, întrucît clauzele contractuale nu sînt respectate de către autoritățile otomane. Acestea din urmă voiesc numai produse proaspete<sup>39</sup>.

Din prescurtarea socotelilor casei Sfatului Orășenesc pe timpul 1—16 februarie 1849 reiese că s-au dat 15.000 lei „la starostea de măcelari în socoteala plății cărnii pentru îndestularea armii otomane, 300 lei pentru franzelă, 40.000 lei pentru pîine”<sup>40</sup>. Jimbla, carnea și franzela, predate aceleiași armate, au costat pentru luna martie, aprilie și iulie 1849, 25.427 lei, 53 parale<sup>41</sup>.

<sup>29</sup> „Myvl Tns Blax” (1848), nr. 1, p. 1—2.

<sup>30</sup> „Vestitorul românesc”, XII (1848), p. 309—310.

<sup>31</sup> Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 46/1848, 19 oct. 1848, f. 2, f. 1 = membrii comisiei: logof. N. Băleanu, clucetul George Urdăreanu, sârdarul Gh. Pcpa, pitarul Ioan Iliade.

<sup>32</sup> Ibidem, dos. 100/1848, f. 19, 30, 31, f. 21, vezi porunca nr. 516/27 sept. 1848, a Depart. din Lăuntru către Sfat. Orăș. pentru a asigura: 385.891 bucăți pline, 96.880 ocale carne, 1.868 ocale luminări seu, 4.568 ocale năut sau fasole, 1.648 ocale săpun, 11.348 ocale ceapă.

<sup>33</sup> Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 100/1848—1849, f. 0. La f. 3 și 3v — listă cantitatea de pîine repartizată pe „vopsele”.

<sup>34</sup> Ibidem, dos. 100/1848, f. 2.

<sup>35</sup> Ibidem, dos. 100/1848, f. 50 — listă cantitățile solicitate.

<sup>36</sup> Ibidem, dos. 100/1848, f. 32, 33.

<sup>37</sup> Ibidem, dos. 45/1848, f. 274.

<sup>38</sup> Ibidem, dos. 100/1848, 27 sept. f. 18.

<sup>39</sup> Ibidem, dos. 100/1848, f. 61.

<sup>40</sup> Ibidem, dos. 4/1848, f. 69.

<sup>41</sup> Ibidem, dos. 4/1848, f. 89, 104, 228.

În răstimp de 10 luni (1 octombrie 1848 — 1 iulie 1849) se cuveau brutarilor 594.935 lei, 37 parale drept plata jimblei ce au dat pentru îndestularea oștirilor otomane<sup>42</sup>. Zilnic armata turcească din capitală consuma 1.000—2.200 ocale carne<sup>43</sup>. În luna octombrie 1848, s-au consumat 32.589 ocale carne de berbec, oaie și miel<sup>44</sup>. În luna noiembrie 1848 s-a procurat grâu în valoare de 100.000 lei<sup>45</sup>.

Correspondența consulară franceză (scrisoarea CXII, 6 februarie 1851), publicată de Nicolae Iorga, nota despre armatele ruse prezente în București că, la început, locuitorii le furnizau locuința și hrana. De o parte și de alta, însă, aveau loc plîngerii; domnitorul Barbu Știrbei a decis ca pe viitor locuitorii să furnizeze zisei armate numai locuința, iar mijloacele de trai cumpărate de ruși să fie plătite din tezaurul țării. Aceste puncte de vedere sînt întărite de materiale de arhivă despre care, în parte, am mai pomenit. Alte materiale documentare originale ne informează că în 1850 era necesară construirea a 46 cuptoare cu invoiala proprietarilor „pe seama împărăteștilor oștiri rusești”<sup>46</sup>. Cel mai tîrziu, la 16 ianuarie 1850, comisia cvartiruirilor cerea Sfatului Orășenesc „a pune în stare bună cuptoarele trebuincioase oștirilor rusești”<sup>47</sup>. Astfel de cuptoare de pîine se aflau aproximativ în locurile de masare a trupelor ruse: la Cișmigiu, Ulița Herăstrău, Îcoanei (pe locul logofătului Ioniță sin Dumitru, măcelar) și altele pe proprietățile lui Nicolae Lahovari, paharnic, magazia lui Nazaret (Cîmpul Colentina), hanul Piteșteanului (mahalaua Olari), Piața Sf. Vineri<sup>48</sup>. Sistematic, se verifica starea cuptoarelor de către arhitectul orașului<sup>49</sup>.

Aceste date sumare ne demonstrează că Bucureștii au suportat mari pagube materiale datorită șederii trupelor otomane și țariste timp de doi ani și jumătate (sept.-oct. 1848 — 6/10 mai 1851). Pînă nu demult, lucrări de istorie<sup>50</sup> nu precizau data la care aceste trupe de ocupație au evacuat Bucureștii. Marele istoric Nicolae Iorga<sup>51</sup> este cel mai aproape de adevăr. Retragera ambelor armate a început la 24 aprilie 1851. La 6 mai 1851 se mai aflau în București 200—300 de cazaci, generalul rus Yvin și statul său major; o companie de infanterie, comandată de generalul Halim Pașa, veghea paza spitalelor și bolnavilor. La 7 mai, aceste resturi de armate urmau să plece și ele. În orice caz, la 5 mai 1851, Departamentul Treburilor din Lăuntru primea prin Înaltul ofis al domnitorului, cu nr. 818/2 mai, porunca „să facă a înceta orice cheltuială sau simbrie pentru trupele de ocupație”<sup>52</sup>.

Toate posturile din oraș sînt ocupate acum de miliția locală. De asemenea comisia de cvartiruire își înceta activitatea.

<sup>42</sup> Ibidem, dos. 4/1848, f. 235, 236.

<sup>43</sup> Ibidem, dos. 100/1848, f. 255.

<sup>44</sup> Ibidem, dos. 100/1848, f. 237.

<sup>45</sup> Ibidem, dos. 99/1848, 10 nov. f. 2.

<sup>46</sup> Ibidem, dos. 131/1850, f. 3.

<sup>47</sup> Ibidem, dos. 133/1850, f. 1.

<sup>48</sup> Ibidem, dos. 133/1850, f. 32, 400.

<sup>50</sup> D. Berindei, *Orașul București reședință și capitală a Țării Românești 1459—1862*, București, 1963, p. 214.

<sup>51</sup> N. Iorga, op. cit., p. 216—218.

<sup>52</sup> Arh. St. Buc., fond Prim. Municip. Buc., dos. 129/1851, f. 1.

**CONTRIBUTIONS DOCUMENTAIRES CONCERNANT LES DÉPENSES  
POUR LE RAVITAILLEMENT DES TROUPES D'OCCUPATION  
A BUCAREST PENDANT LES ANNÉES  
1848—1851**

— Résumé —

Depuis l'automne de 1848 jusqu'au printemps de 1851, Bucarest a été occupée par les armées turques et russes. La présence de celles-ci signifia la fin de la révolution de 1848 et l'intervention directe de „la Cour suzeraine“ et de „la Cour protectrice“ dans les affaires politiques des pays roumains, compte tenant aussi de l'existence des commissaires extraordinaires qui, de commun accord, donnaient leurs „conseils“ aux princes.

Des matériaux d'archives prouvent que les deux armées consommèrent d'énormes quantités d'aliments, de fourrages, etc. C'est la municipalité („Casa Sfatului Orășenesc“) qui supporta la plupart des dépenses demandées par le logement et le ravitaillement des troupes d'occupation à Bucarest.

Pendant ces quelques années les habitants de la ville ont pleinement ressenti „les bienfaites“ du régime d'occupation militaire étrangère.